

Kako se dr. Damjana Bratuž spominja "strica Gigija" V spremstvu senc (2)

vreči čez ograjo.

Majdi nisem utegnila povedati, ker je nedavno prej umrla, da sem v ljubljanskih arhivih mogla pogledati v ogromnem zvezku stari seznam (za onimi iz časov fašizma tokrat v materinem jeziku), v katerem so bila na roko, s črnilom napisana imena povojnih jetnikov, z datumi prihoda, s podatki in na koncu še s poslednjo usodo posameznika. Pri imenu očeta je na zadnjem prostoru groteskno

rovi zveri / In ljudje so um'zgubili).

Odgovorni častnik takratne Zavezniške vlade, ki je to temo izbral, je najbrž naivno sklepal, da smo tudi mi v srednji šoli brali Shakespearja. Pod fašizmom se je v liceju slišalo o Angliji le kot *Perfida Albione*.

Buljila sem v nepoznane verzze, v vsako besedo, in občutila njihov odmev, z dna duše so prihajala čustva, ki so se bila nabrala skozi leta. Koliko naših doživetij se je živo zrcalilo v teh verzih.

Vendar meni je bilo lažje pisa-

ta, naše sosede, ki me je takrat učila angleščine. Potom prve žene Dore, Goričanke, Idine sestre, je 'Jim' v Angliji izvedel o Gigijevi usodi in je svoj opis njegove smrti priobčil leta 1945 v zbirki *The Blackbird of Osipo* (Ospov kos).

Gospa Ida mi je tudi omenila knjigo *Bombed Happiness*, ki je izšla leta 1942 in je bila posvečena spominu Dore, ki je umrla v Londonu pod blitzem.

Naslov "How Gigi came across" je neprevedljiv; sloni na jezikovni posebnosti, ki nudi različne možnosti interpretacije: *across* pomeni

priučen jezik, se mi je še zdel nekje zapletena. Sklepala sem, da je angleščina Hendryja Bevku zvenela preveč pičla in zato neprimerna za temo, ki jo je opisoval.

Takrat mi je bil pojem "understatement" nepoznan, vendar me je angleško pisanje posebno privlačilo; bilo je brez katekretoli retorike, brez onega 'blazinjenja', ki smo se ga učili v italijanski šoli. Bilo je, kot da se je pomen skrival v prostoru, v pavzah med besedami, kar je po mojem bralca nekako vabilo k sodelovanju, da bi sam povezal točke in

spominu Ljubke Šorli-Bratuž nadvse ganljiv in prikupen članek, "Death of a Friend". Hvaležna sem, da mi ga je prijazno dovolil priobčiti na spletnih straneh.

NAPOLI

Ime *Lojze Bratuž* se mi je prikazalo v e-mailu januarja 2006, pred 'Dnevom spomina'. Gospod iz Neaplja, Beniamino Cuomo, mi je sporočal, da je vključil kompozicije Lojzeta v program, ki je bil posvečen glasbenikom, ki so bili žrtve fašizma.

G. Cuomo, ki je Žid, mi je pojasnil, da ni od nikogar izvedel o slovenski, goriški žrtvi in da je sam našel Lojzetovo ime, ko je po internetu iskal sezname pregnjenih in umorjenih glasbenikov. Milo mi je bilo, da je Cuomo vključil tudi Vita Levija, ki je slučajno bil Gigijev profesor kompozicije in tudi moj, po končani vojni.

Martiri disarmati,

Musicisti vittime della barbarie e dell'oblio. Omaggio a: Lojze Bratuž, Matilde Capuis, Hugo Distler, Mordechaj Gebirtig, Kurt Huber, Vito Levi, Guido Nacamuli, Leone Sinigaglia.

27 gennaio 2006 ore 20,15 Concerto presso la Chiesa Luterana Napoli, Via Carlo Poerio 10.

Storie dimenticate o non molto note; figure eroiche di (arri) musicisti che, forti di un elevato senso religioso della vita, ebbero il coraggio di opporsi alla barbarie nazifascista, consapevoli di andare incontro ad un tragico destino; vite rovinare da leggi disumane: questo il programma del concerto ideato per il Giorno della Memoria 2006.

Celotni program je na razpolago pod "Family" na spletni strani

www.damjanabraturz.ca, prav tako *In memoriam* kardinala Ambrožiča za Ljubko Šorli-Bratuž in *In memoriam* Majda Kogoj. Na isti spletni strani je na razpolago (v formatu pdf) tudi prvi del tega zapisa, ki ga je NG objavil prejšnji teden. Kdor pa bi želel stopiti v stik z g. Beniaminom Cuomom, naj mu piše na naslov: cuomobeni@libero.it.

Damjana Bratuž
London, Ontario, Canada
e-mail: dbraturz@uwo.ca

Za naš jezik

Biti ali ne biti

Glagol **biti** ni tako enostaven, kot se zdi na prvi pogled. Slovenščina in italijanščina se resda ujemata v marsikateri osnovni rabi, brž ko pa preidemo na ekspresivnejše, zaznamo nemajhne razlike. Samo nekaj primerov!

Jaz sem za to prevedemo z *io ci sto*. Tudi fraze **prav mu je** ne prevajamo v italijanščino dobesedno in prav tako ne zveze **bito mi je, da bi se zjokala**. Primerov je še in še: Imam tisoč križev, a **bo že kako**. V Ljubljani zelo pogosto uporabljajo zvezo **ni, da bi govoril. Biti pri sebi** pomeni korenjaka, mogoče debeluharja, **biti sam zase** pa samotarja. Vsakdo vleče vodo na svoj mlin; res bi rad vedel, **kaj je na stvari. Bil sem že na tem**, da mu kaj podarim, ko sem spoznal, da je bogatejši od mene.

Lahko bi nadaljevali, a kaj ko primerov **ni in ni konec**. Beseda **ni** je okrajšava za **ne je**; podobne okrajšave so: **nisem, nisi, nisva, nista, nismo, niste, niso**. Meni znani jeziki česa takega ne poznajo, kar seveda ne pomeni, ne da smo boljši ne slabši od drugih. Drugačni pa.

SORODNIKI

Predno so Živo odpeljali na jug, sem ji v zapor v Via Barzellini vsak večer nosila hrano. Gneča je bila, drenje, klicanje. Obrazi žensk, sorodnic jetnikov, so bili vsi slovanski. Dolgo je bilo čakanje, predno je nuna, kot prikazen, odprla vrata in vzela posode.

Po vojni bo pisal Boris Pahor, kako so nune zavijale dekleta "v mokre ponjave" po trpinčenju pri zasliševanju v tržaškem zaporu.

Vsaka podoba, ki se mi zdaj bliskovito prikaže v dolgi verigi spominov, prikliče drugo epizodo zla in gorja, med vsemi onimi, ki so zapečatile mojo generacijo. Šestnajstletni Nikič (Nikolaj Kogoj), moj najbližji bratranček iz otroških let, je izginil v Nemčijo z zadnjim vlakom, ki je odpeljal z goriške postaje.

MAJ 1945

Poitalijančeno ime Gigijevega fašističnega mučilca je bilo meni kot otroku prvo opozorilo, da *kri* ne jamči bratstva in da ni znak enodušnosti. Spomladi leta 1945 se je izkazalo, da niti skupna

Prva slovenska matura po vojni. Na sliki je nekaj maturantov slovenskega klasičnega liceja v goriškem ljudskem vrtu, 26. julija 1946. Z leve: Damjana Bratuž, Mira Zorzut, prof. Jože Zabkar, Maša Komavec, za njo Lavko Biteznič, Vlasta Batagelj; dekle v belem sredi slike je Marjanika Biteznič, dalje prof. Mihael Rožič. Zadnji v vrsti je prof. Milan Bekar.

pisalo "amnistija".

Žalost trenutka je postala prava groza, ko je uradnica obračala strani in pred moji očmi so se vrstili sezname, stran za stranjo, pod naslovom "Dahovci". Razložili so mi. O tem nisem bila poprej

ti o Prešernu. Moj um se je izkazal popolnoma nevzgojen za to, da bi mogla obravnavati ono drugo temo. Nisem imela pripravljenih pojmov ne izrazov, slovenščine nisem dovolj dobro obvladala, stara italijanska retorika pa ni moji

preko, čez; *to come across* lahko pomeni prečkati, a tudi vesti se ali pa naleteti na kaj; *cross* je križ, *to cross*, križati. Hendryjev spis o Gigiju sem takrat prebrala; prvi stavek je bil o olju, se spomnim, ne vem, če je bilo *dark* ali *black*.

Sam dopolnil to, kar je bilo izpuščeno.

Gospa Ida je povedala, da je bil Jim zaveden Škot, ki je simbolično držal na pisalni mizi podobo Princa Charleyja. Po vojni je bil v diplomatskih službah, nato prevajalec za mednarodne organizacije.

V zbirki *Škotskih povesti*, ki jih je uredil za Penguin (1970), kratka biografija omenja, da je J.F. Hendry za *Organizacija združenih narodov* pripravil predlog glede mednarodne uporabe 'terminologije'. Enkrat v letih '70 je gospa Ida v pismu omenila, da se je Jim z družino preselil v Kanado in da je bil docent na univerzi v severnem Ontariju. Hudo mi je, da ga nisem kontaktirala, ko je še bil čas, ko bi ga mogla marsikaj vprašati.

TORONTO

Leta 1993 je torontski nadškof, sedanji kardinal Aloysius Ambrožič, posvetil

Na sliki je devet maturantov s profesorjem, ravnateljem in prijatelji. Z leve zgoraj: Maša Komavec, Irena Vuga, četrta v vrsti je Marjanika Biteznič, nato prof. Mihael Rožič, ravnatelj Josip Nemeč, Damjana Bratuž, Vlasta Batagelj, Zorka Likar (s. Elizabeta), zadnja v gornji vrsti pa Mira Zorzut. Z leve spodaj: Pavle Merku', Lavko Biteznič, Dragovan Cunta, Marjan Kulot in Miloš Kogoj

uporaba *materinščine* niti končno pridobljena svoboda jezika ne zagotavlja rojaku svobode življenja.

Avgusta je prišel iz Ljubljane poziv od očetovega brata (Fančija), da je Rudi še med živimi, da je bil zaprt v tamkajšnji ječi, naj pridem. Ne dolgo potem mi je bilo dano, da sem očeta počakala, ko se je prikazal na Miklošičevi ulici. Bel kot mrlič. V isti ječi je bila zaprta mlada sestrična Majda (Kogoj, Nikičeva sestra), ki je en dan zagledala strica Rudija na dvorišču in mu kljub nevarnosti vrgla kos kruha.

V vsakem pismu, ki ji ga je pisal iz Kanade, se ji je stric zahvalil za oni kos črnega kruha, ki mu ga je usmiljeno tvegala

nikdar slišala; dokler sem živela v Gorici, do leta 1957, se o tem dodatnem bratskem zločinu ni govorilo.

SLOVENSKA MATURA

Prvo in edino leto učenja v materinem jeziku sem dokončala leta 1946. Pri maturi sta za izpit v slovenščini bila na izbiro dva naslova: eden o Prešernu, drugi pa citat, izredno zanimiv, iz Shakespearja, *Julius Caesar*: O judgment! Thou art fled to brutish beasts, / And men have lost their reason (*Julius Caesar*) (O razsodnost! Zbežala si k su-

generaciji pustila niti spretnosti reflektiranja.

"And what's your opinion, Johnny?" so v vrtcu vedno vprašali malčka v svobodni kulturi. Mi smo pa še potem v osnovni šoli v klopi sedeli z rokami za hrbtom in ne misel, temveč uboganje je bilo najvišja vrlina.

HOW GIGI CAME ACROSS

"How Gigi came across" je bil naslov pripovedi škotskega pisatelja J.F. Hendryja, ki se je kmalu po vojni prikazal v kavnarni. Bil je svak, po prvem zakonu, gospe Ide Ušaj-Koshu-

"Ma tukaj ni prav nič! Nič!" je rekel France Bevk (po vojni sem v Ljubljani parkrat bila gost Bevka in tete Davorine (Bratuž)). Mislim, da mu je bil sam Hendry poslal knjigo. Bevkov izbruh mi je razkril razlog, zakaj knjiga ni bila prevedena v slovenščino.

Čeprav sem bila takrat v angleškem jeziku še začetnica, sem nasprotno od Bevka sprejela z zanimanjem popolnoma tuj slog, one suhe, kratke stavke, v katerih je toliko ostalo zadržano, zamolčano. Literarna slovenščina, ki je meni bila šele nedavno